

Aardappelen (EEX-apr25) 29,60 → 0,00 Melk (DCAspotprijs) 56,50 ↓ 4,50 Tarwe (Matif-dec24) 229,75 ↑ 2,25 Vleesvarkens (Vion) 1,86 → 0,00 Stroom (kleinzakelijk) 0,088 ↑ 0,054

meer markt op pagina 16

THEMA VOEREN

Sorghum past goed bij de behoefte van melkgeiten

Foto: Nely van den Oetelaar

26

Natuurbeleid

Provincies maken plannen voor besteding van ANLb-gelden

REGIO 10

Lavendelteelt

Familiebedrijf boert op Texel met bijzonder product

REGIO 13

Mest

Drie jaar lang meten geeft beter beeld van stikstof in de bodem

LTO NOORD 45

VERDUURZAMING WIERSMA KOMT NOG DIT JAAR MET VOORSTELLEN

Doelsturing bijna klaar voor uitrol

■ Opgave voor boeren blijft even groot

■ Melkveehouderij heeft voorsprong

■ Kpi's in de maak voor akkerbouw

RENÉ BOUWMEESTER, RENÉ LESUIS, PETER SMIT

Er is een belangrijke koerswijziging op til voor de land- en tuinbouw. Na jaren van debatteren, onderzoek en uitstel lijkt doelsturing er alsnog te komen. Daarmee blijft de verduurzamingsopgave even groot, maar kan de boer er met zijn vakmanschap zelf naartoe werken.

Kabinet-Schoof zet vol in op doelsturing. Eind dit jaar komt minister

Femke Wiersma van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur met uitgewerkte voorstellen. De omschakeling naar sturen op doelen in plaats van maatregelen voorschrijven gaat samen met de wens van de regering om in de stikstofaanpak over te stappen van depositiebeleid naar emissiereductie.

Maar wat houdt sturen op doelen precies in? Wat is de impact op het erf, wat zijn de kosten en geeft het boeren wel meer vrijheid?

Voorstanders van doelsturing wijzen naar het middelen- en voorschriftenbeleid van de afgelopen dertig jaar, met kalenderlandbouw als bekendste en recentste uitwas. Daarmee zijn de doelen voor stikstof, water en klimaat ook niet binnen bereik gekomen, stellen zij.

Tegenstanders van de koerswijziging vrezen de te hoog gespannen verwachtingen van doelsturing. Het

is geen 'heilige graal' of 'duizendingendoekje', hoor je van die kant. En waarom zouden controle instanties hier wel op kunnen handhaven?

Bij vorige kabinetten stuitte de invoering van doelsturing op koudwatervrees. Daar wil minister Wiersma mee breken. In de resultaten van pilots en onderzoeken, geïnitieerd door haar voorgangers, ziet zij genoeg positieve aanknopingspunten om de overstap naar doelsturing te maken.

STUREN OP EIWIT

Oprichter Frank Verhoeven van adviesbureau Boerenverstand is overtuigd voorstander van doelsturing. De melkveehouderij kan er zo mee aan de slag, stelt hij, met de KringloopWijzer of afrekenbare stoffenbalans. 'Dat systeem staat klaar. Voor de akkerbouw is er nog voorwerk te verrichten.'

Boeren moeten ook bij doelsturing nog steeds aan de bak. 'De maatregelen die veehouders moeten nemen zijn niet anders dan die van de afgelopen twintig jaar: sturen op eiwit in het voer en minimaal bemesten.'

'Met doelsturing kunnen we de sector in beweging krijgen'

Wat is dan het grote voordeel van doelsturing? 'De koplopers, boeren die in het huidige systeem al aan de juiste knoppen draaien, worden onvoldoende gewaardeerd', reageert Verhoeven. 'Voor boeren die dat niet doen, is dat een opportuniteitsargument om zelf niet aan de slag te gaan. Met belonen van de prestaties

kun je die groep ook in beweging krijgen.'

Doelsturing past bij pragmatisch werken aan een beter milieu, zegt Roel Jongeneel, landbouweconoom en onderzoeker bij Wageningen Economic Research (WER). 'Het spreekt boeren aan op hun vakmanschap. We kunnen de sector ermee in beweging krijgen. En als boeren en tuinders de emissies naar lucht en water weten te verlagen, dan komen ze met hun bedrijven in een veel minder problematische omgeving te zitten dan nu.'

Zonder dat ze het wellicht zelf weten, worden veel boeren al volgens doelsturing beloond. Jongeneel wijst daarbij naar het Agrarisch landschaps- en natuurbeheer (ANLb). 'Doelsturing geldt ook voor de ecoregeling, waar 80 procent van de boeren aan meedoet.'

► pagina 2

Bent u klaar voor inflatie?

www.FrisianInvestors.nl • Minne Lettinga
06 - 5185 1160

akkerbouwgrond Roemenië,
vaste grond onder uw voeten

Let op! U belegt buiten AFM-toezicht. Geen vergunning- en prospectusplicht voor deze activiteit.

ABZ
DIERVOEDING

Het beste dichtbij

ABZ Diervoeding is dé specialist in voeding & grondstoffen voor dieren en gewassen. Een Nederlands collectief van sterke boerenmerken met landelijke dekking en een lokale aanpak. Een aanpak waarmee we samen komen tot kwaliteitsvoerders die perfect aansluiten op de behoefte van uw bedrijf én belangrijker nog: uw dieren. Graag werken we met u voor hetzelfde doel: het beste voer voor elk dier. Wilt u, net zoals Lennart, goed voer en advies op maat? Onze rundveespecialisten helpen u graag!

www.ABZdiervoeding.nl/rundvee

OVERZICHT

Eurotier

Dierenwelzijn, robots en hittestress staan centraal op beurs

VEEHOUDERIJ 32

Mestcrisis

Wiersma zet toch vaart achter nieuwe brede opkoopregeling

POLITIEK&ECONOMIE 4

Maiszaad

Middel tegen vogelvraat zit in het verdomhoekje vanwege veiligheid

VEEHOUDERIJ 31

► *vervolg van voorpagina*

WER-onderzoeker Jongeneel schreef een beleidsnota over doelsturing en de rol daarvan bij de verduurzaming van de landbouwsector. Daarin worden vier vormen van doelsturing onderscheiden: inspanningsdoelsturing, prestatiedoelsturing, normerende sturing en normeren en beprijzen.

Welk type doelsturing de voorkeur heeft? Dat hangt af van waarvoor je het inzet, zegt de auteur. Doelsturing op inspanning past goed bij bijvoorbeeld weidevogelbeheer. Hierbij zorgt de agrarisch ondernemer dat alle leefomstandigheden voor die vogels goed zijn. 'Dat biedt nog geen garantie op succesvolle broedsels, maar de boer wordt beloofd voor de inspanning', legt hij uit.

Anders is dat bij de eco-regeling. Daar kunnen boeren kiezen uit een menu van meer dan twintig maatregelen voor de verbetering van milieu, natuur, klimaat, water en biodiversiteit. Jongeneel: 'Dan ligt de focus op het leveren van een prestatie. De boer neemt maatregelen en het effect wordt gewaardeerd. Dat noem ik prestatiedoelsturing.'

De meer dwingende systemen zijn normerende doelsturing en normeren en beprijzen. Bij normerende sturing moet de boer een norm halen, bijvoorbeeld een maximaal stikstofoverschot per hectare, zonder dat daar per se een beloning tegenover staat. Al kan een financiële beloning volgens Jongeneel wel een prikkel geven om verder te verlagen dan de opgelegde emissienorm.

Normeren en beprijzen past bij een rechtensysteem die een waarde vertegenwoordigen en verhandelbaar zijn. Voorbeeld hiervan zijn de fosfaatrechten.

'Doelsturing kan het vakmanschap van de boer verbreden naar duurzaamheid', stelt Jongeneel. 'Dat is nu nog te weinig het geval. Het maakt duidelijk op bedrijfsniveau wat je te doen staat en – ook belangrijk – wanneer je klaar bent. Het geeft ondernemers handelingsperspectief.'

VERANTWOORDELIJKHEID

Het regeerprogramma van PVV, VVD, NSC en BBB streeft bij doelsturing naar 'realistische bedrijfsspecifieke doelen voor stikstof en broeikasgassen'. In 2025 wordt gestart met pilots gericht op haalbaarheid en uitvoerbaarheid in de praktijk. 'Als de overheid kiest voor doelsturing, dan hoort daar ook verantwoordelijkheid bij voor de individuele ondernemer', vindt Jongeneel. 'Het vrijblijvende gaat er vanaf. Haal je doelen niet, dan ook geen beloning. Als er publiek geld mee gemoeid is, dan moet er ook worden geleverd.'

Bij doelsturing werkt de boer op basis van een set kritische prestatie-indicatoren (kpi's) die gekoppeld zijn aan verschillende milieudoelen. De belangrijkste kpi's waarop boeren moeten sturen, zijn volgens Verhoeven van Boerenverstand de stikstof-bodembalans (nitraatuitspoeling) en emissies van ammoniak en van CO₂.

Voor de meeste melkveehouders is dit 'gesneden koek'. 'Het is vergelijkbaar met Foqus planet, het duurzaamheidsprogramma van

Royal FrieslandCampina. Onderling vergelijken – het benchmarken – van prestaties zijn veel agrariërs ook gewend. Dat gebeurt van oudsher al in de studiegroepen.'

Voor akkerbouw is doelsturing minder eenvoudig, zegt Verhoeven. Daar wordt nog gezocht naar de juiste normen. 'Wat is goed, beter en het beste? Een kpi als rustgewassen op een pootgoedbedrijf laat zich nog moeilijk vergelijken met andere bedrijven. Beoordeel je op perceelniveau of het hele bedrijf? Dat is nog de zoektocht.'

Jongeneel benadrukt dat een systeem van doelsturing niet te ingewikkeld en in de praktijk werkbaar moet zijn. Zijn WER-collega en onderzoeker duurzame melkveehouderij Joan Reijs beaamt dat. 'Het is niet de bedoeling dat boeren zelf allerlei metingen doen, bijvoorbeeld van het oppervlaktewater bij hun bedrijf. Dat wordt ook door andere factoren beïnvloed. Het moet binnen het eigen controlegebied liggen. Als het gaat om biodiversiteit dan gaan wij boeren ook niet vragen om vogel- of insecttellingen te doen.'

Belangrijk is dat de doelen, de kpi's waarop de ondernemer moet sturen, onderling zijn afgestemd. 'Anders ontstaat het risico van afwenteling', licht Reijs toe. 'Zo zie je dat FrieslandCampina de klimaatprestatie veel hoger beloont dan die op het gebied van milieu of dierenwelzijn. Dat kan juist leiden tot intensivering van de bedrijven. Ook voor deze integrale benadering proberen we richtlijnen te ontwikkelen.'

Waar coöperaties in de melkveehouderij al langer verdienmodellen hebben rond kpi's als weidegang en CO₂-reductie, staat dat in de akkerbouw nog in de kinderschoenen, signa-

Vakman- en ondernemerschap is altijd de kracht geweest van de Nederlandse land- en tuinbouw'

leert Verhoeven. Een suggestie van zijn kant is om in de akkerbouw te starten met een kpi voor gewasbeschermingsmiddelen. 'De maatschappelijke discussie daarover verdwijnt niet. Het is een geschikt startpunt voor doelsturing in de akkerbouw.'

DATA EN SENSOREN

Doelsturing wordt vaak in een adem genoemd met sensoren en datastromen. Om te starten met doelsturing hoeft een melkveehouder die investering niet te doen. 'Er kan al veel worden vastgelegd met het huidige instrumentarium. De KringloopWijzer en de data in de Gecombineerde opgave of boekhouding geven al veel informatie over de prestaties van bedrijven', zegt Verhoeven.

Jongeneel vindt sensoren een mooie ontwikkeling, maar niet voor alle bedrijven. 'Ook bij sensormetingen krijg je te maken met onzekerheden. Je kunt met meer meetdata de afwijkingen in modellen verkleinen. Het stikstofoverschot kun je bepalen zonder realtime te meten.'

Verhoeven sluit zich daarbij aan. 'Ik heb metingen gezien die het niet beter maken. Dat in de berekening werd uitgegaan van een

emissie van 9 kilo ammoniak per koe per jaar, maar dat sensoren uitschieters naar meer dan 13 kilo ammoniak per koe lieten zien.'

Het meten van prestaties kan op basis van administratieve gegevens, satellietmetingen en op het nauwkeurigste niveau met sensoren. In een melkveestal kan een sensor de emissieberekening controleren. Want die is met het ureumgehalte in de melk en de hoeveelheid weidegang ook goed te bepalen. 'Daarmee kun je nu al sturen op 30 procent reductie en dat is eenvoudig te borgen', zegt Verhoeven. 'De Commissie Deskundigen Mest (CDM) moet hier nog een klap op geven en dan kunnen boeren dat wettelijk gebruiken.'

Het helemaal overboord gooien van middelvoorschriften vindt Jongeneel niet verstandig 'Mestinjectie is bijvoorbeeld een verplichting die onomstotelijk werkt. Dat zou ik niet zomaar afschaffen.'

De beloning voor betere milieuprestaties hoeft niet altijd een financiële te zijn, zegt Reijs. 'De overheid kan sneller een vrijstelling of een vergunning geven. Afnemers of overheden kunnen met een vergoeding komen afhankelijk van hoe goed je scoort op de kpi's. Dat zijn geen topbedragen, maar het gaat er om dat wordt gezien wat boeren doen aan duurzaamheid.'

Boeren die financieel gezien goed scoren, doen het vaak ook relatief goed op het behalen van milieudoelen. 'Effectiever omgaan met de stikstofverliezen op je bedrijf, vertaalt zich in het minder hoeven aankopen van kunstmest', schetst Jongeneel. 'Dat werkt als stimulans voor het vakman- en ondernemerschap en dat is altijd de kracht geweest van de Nederlandse land- en tuinbouw.'

Groenbemesters

Toestand in het perceel blijft bepalend voor keuze juiste soort

AKKER-&TUINBOUW 37

Robotisering

Innovatie gericht op terugdringen arbeidsbehoefte

AKKER-&TUINBOUW 39

Gelderland verwacht dit jaar te starten

Provincie Gelderland wil het spits afbijten en dit jaar – als eerste provincie – een omgevingsvergunning verlenen op basis van doelvoorschriften. De vergunning is bedoeld voor een varkensstal met dagontmesting.

Omdat voor deze techniek geen emissiefactor is vastgesteld, is het onzeker welke reductie wordt behaald. Om die reden wil provincie Gelderland een vergunning met doelvoorschriften afgeven.

De emissie wordt in zo'n geval continu gemeten en er komt een

plan van aanpak voor het geval de uitstoot boven het afgesproken plafond uitkomt. Vergunningverlening op basis van doelvoorschriften heeft een norm die wordt gebaseerd op de echte uitstoot. Boeren kunnen zelf de methode kiezen waarmee die uitstoot binnen vergunde grenzen blijft.

De Gelderse gedeputeerde Harold Zoet (BBB) liet onlangs in Nieuwe Oogst weten dat een pilot met doelsturing voorspoedig verloopt. 'We zijn dicht bij het vergunnen op basis van doelsturing met een passende beoordeling. Ik ben

ook blij dat het kabinet hierop focust, ik zie dit als de oplossing.'

Volgens Zoet zit de creativiteit in de markt, bij ondernemers. 'Geef mensen een opdracht mee in plaats van ze te betuttelen. Iedere boer snapt dat dierenwelzijn en duurzaamheid belangrijke aspecten zijn in de samenleving.'

BEDRIJFSSPECIEK METEN

Een belangrijk onderdeel in de ontwikkeling van een vergunningensysteem op basis van doelsturing is bedrijfsspecifiek meten. Wageningen Livestock Research heeft met partners onderzocht hoe met sensormeetapparatuur de emissies van ammoniak, methaan en koolstofdioxide op bedrijfsniveau inzichtelijk zijn te maken.

De richtlijn die zij hebben vastgesteld, is van toepassing op mechanisch geventileerde stallen met varkens, kippen en vleeskalveren. Door te meten aan de hand van deze richtlijnen weten veehouders wat de werkelijke stalemisies zijn. Zij kunnen het effect van technologieën en genomen managementmaatregelen volgen en zo nodig bijsturen om binnen de vergunning te blijven.

Sensoren in de stal om bedrijfsspecifiek te meten. Foto: Connecting Agri en Food

COMMENTAAR

Groen licht voor ViA15, nu ook de PAS-melders

JARENLANG WAS HET doortrekken van de A15 bij Arnhem/Nijmegen naar de A12 een punt van discussie. Het ging daarbij vooral over stikstof. Meerdere rechtszaken over het verlengen van de A15 zijn gevoerd. Uiteindelijk kwam het dossier op het bureau van de Raad van State terecht.

Inmiddels, zeven jaar later en na veel juridisch gedoe, is er een uitspraak. De hoogste bestuursrechter geeft groen licht voor het project ViA15. De A15 in de regio Arnhem mag worden doorgetrokken en de A12 en A15 mogen worden verbreed.

Een voorwaarde is wel dat zes boerderijen worden opgekocht. De stikstofruimte die hierbij vrijkomt, kan gebruikt worden voor het project. 'Mooi hoe dat werkt', meldt Autoblog, een website voor autoliefhebbers.

Het stuk snelweg dat aangelegd mag worden, ligt ingeklemd tussen maar liefst zeven Gelderse beschermde natuurgebieden. De stikstofneerslag in die gebieden mocht niet vanzelf omhoog gaan, maar moet blijvend omlaag bewegen. Extern salderen is alleen toegestaan van de rechter als de stikstofneerslag op de natuurgebieden aantoonbaar daalt en het aannemelijk is dat depositie

blijft dalen. Dit kon worden aangetoond voor een periode tot 2030.

Het project mag daarom doorgaan. Wie de A15 afrijdt, stuit in de toekomst niet meer op de plotselinge T-splitsing met linksaf de afslag naar Huissen of rechtsaf de route richting Bemmelen. Je

'Voorwaarde is wel dat zes boerderijen worden opgekocht'

kunt straks rechtdoor, over nu nog agrarisch gebied. De aansluiting met Duitsland zal fors verbeterd worden en auto's staan minder vaak in de file.

Mooi inderdaad, maar wrang is het wel dat de politiek niet kiest voor een vergelijkbare constructie om de PAS-melders te legaliseren.

ESTHER DE SNOO

HOOFDREDACTEUR
EDSNOO@NIEUWEOOGST.NL
@ESTHERDESNOO

COLOFON

Nieuwe Oogst is het mediamerk van LTO Noord, ZLTO en LLTB en wordt uitgegeven door AgriPers BV. LTO-leden ontvangen zes dagen per week de nieuwsbrief en op vrijdag de krant van Nieuwe Oogst.

Hoofdreducteur: Esther de Snoo

Manager AgriPers: Bas Gregoor

Redactie: tel. 088-8886611, redactie@nieuweoogst.nl

Verkeersleiding: Jelte Albada, Kimberly Bakker, Titi Tilma

Vormgeving: Janita van Dijk

Eindredactie: Mignon van Dijk, Gertjan van der Wal, Daphne Wolters

Politiek en economie: Peter Smit (coördinatie), René Bouwmeester

Regio: Tys Hallema (coördinatie), Joost de la Court, Remko Ebberts, Jasper Schel

Veehouderij: Martijn van Rossum (coördinatie), John Lamers, Ilona Lesscher, Pieter Stokkermans, Jos Thelosen

Akker- & Tuinbouw: Haijo Dodde (coördinatie), Job Hiddink, John Ramaker

Vereniging: Joost Blaauwhof (ZLTO), Sandra Kuiper-

Hoekstra (LTO Noord), Francis Kuijpers (LLTB), Deborah Parren (LLTB), Ralf Pijnenburg (ZLTO), Mark IJsendoorn (ZLTO), Sacha Wunderink (LTO Noord)

Online Media: David Hilberink (coördinatie), Ton van Belkum, René Eijnsink, Jorien Slager, Johan Wissink

Advertenties: AgriPers BV, tel. 088-8886740, adverteren@agripers.nl, www.agripers.nl

Abonnementen niet-leden: € 285,00 excl. 9% BTW, abonnement@agripers.nl

Druk: Rodi Rotatiedruk

Informatie en bezorging: tel. 088-8886611, redactie@nieuweoogst.nl, www.nieuweoogst.nl

Copyright / aansprakelijkheid: Reproductie alleen met toestemming van de uitgever. De uitgever en auteurs zijn niet aansprakelijk voor schade door onjuiste berichten. ISSN: 2352-2097 (Noord), 2352-2089 (Midden), 2352-2070 (Zuid)

Reageren: Op de opiniepagina kunnen lezers hun mening geven en reageren op het agrarisch nieuws. De redactie behoudt zich het recht voor artikelen in te korten of niet te plaatsen. Reacties kunt u sturen naar: redactie@nieuweoogst.nl

Industrieplaten
200x200x14 en/of 16cm

Kavelpadplaten
t/m 325cm breed

Sleufsiloelementen
t/m 300cm hoog

Stelconplaten, keerwanden, betonklinkers, steenschotten, kuilplaatrubber, sleufsilowanden, industrieplaten, betonmortel in Friesland e.o. Bekijk ons actuele aanbod op www.dambeton.nl

DamBeton

Spikerboor 2, 8491 PA Akkrum, Tel: 0566 - 651 575